

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ LỰA

**PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẢN BIỆN
TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM LỚP 10
Ở TRƯỜNG THPT THÀNH PHỐ BẮC NINH**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN - 2020

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ LỰA

**PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẢN BIỆN
TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM LỚP 10
Ở TRƯỜNG THPT THÀNH PHỐ BẮC NINH**

Ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 8 22 90 13

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Hà Thị Thu Thủy

THÁI NGUYÊN - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tác giả xin cam đoan, đây là kết quả nghiên cứu do bản thân thực hiện cùng với sự dẫn dắt nhiệt tình của **PGS. TS. Hà Thị Thu Thủy** trong thời gian từ tháng 1/2019 đến tháng 6/2020.

Trong quá trình nghiên cứu đề tài, tác giả đã tham khảo nhiều nguồn tài liệu khác nhau, các nguồn thông tin được tổng hợp, khái quát đưa vào luận văn một cách hợp lý và đúng quy định.

Các kết quả, số liệu và kết luận của đề tài được trình bày trong luận văn là khách quan, trung thực và chưa được công bố ở bất kì tài liệu và công trình nghiên cứu khoa học nào khác.

Tác giả xin chịu trách nhiệm hoàn toàn về nội dung của luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả

Trần Thị Lụa

LỜI CẢM ƠN

Với tình cảm chân thành, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn và sự kính trọng các thầy, cô khoa Lịch sử cùng Phòng Sau đại học và BGH Trường ĐHSPT Thái Nguyên đã tạo mọi điều kiện cho tôi học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Đặc biệt, em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc nhất đến cô hướng dẫn khoa học: **PGS.TS. Hà Thị Thu Thủy** - người đã chỉ bảo tận tình, chia sẻ, động viên và tạo mọi điều kiện để tác giả có thể hoàn thành luận văn theo kế hoạch với kết quả tốt nhất.

Tôi xin chân thành cảm ơn BGH, các thầy cô giáo trường THPT Lý Nhân Tông đã tạo mọi thuận lợi để tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn đồng nghiệp, gia đình và bạn bè đã luôn động viên, chia sẻ, giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Mặc dù tôi đã rất cố gắng rất nhiều trong quá trình học tập, nghiên cứu, song cũng không thể tránh khỏi những thiếu sót. Bởi vậy, em rất mong được sự quan tâm, chỉ bảo của quý thầy cô Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên và các đồng nghiệp để luận văn được hoàn thiện hơn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả

Trần Thị Lụa

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT	v
DANH MỤC CÁC BẢNG	vi
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	6
4. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu	7
5. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu	8
6. Giả thuyết khoa học	8
7. Đóng góp của đề tài	8
8. Cấu trúc của đề tài	9
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẢN BIỆN TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG.....	10
1.1. Cơ sở lí luận.....	10
1.1.1. Một số khái niệm	10
1.1.2. Những đặc điểm cơ bản của năng lực phản biện trong dạy học lịch sử.....	18
1.1.3. Đặc điểm của kiến thức lịch sử	24
1.1.4. Các dạng năng lực phản biện trong bộ môn Lịch sử.....	27
1.1.5. Vai trò, ý nghĩa của việc phát triển năng lực phản biện trong dạy học lịch sử ở trường THPT.....	32
1.2. Cơ sở thực tiễn.....	35

1.2.1. Thực trạng dạy học Lịch sử tại các trường THPT TP Bắc Ninh.....	35
1.2.2. Thực trạng phát triển năng lực phản biện trong DHLS.....	37
Tiểu kết chương 1	44
Chương 2: BIỆN PHÁP PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẢN BIỆN TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM LỚP 10 Ở TRƯỜNG THPT THÀNH PHỐ BẮC NINH. THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM	45
2.1. Những yêu cầu của việc phát triển năng lực phản biện trong dạy học Lịch sử Việt Nam ở trường THPT.....	45
2.2. Xác định những nội dung lịch sử Việt Nam lớp 10 góp phần phát triển năng lực phản biện cho học sinh	50
2.2.1. Vị trí, mục tiêu của chương trình Lịch sử Việt Nam lớp 10	50
2.2.2. Những nội dung lịch sử Việt Nam lớp 10 có thể phát triển năng lực phản biện.....	53
2.3. Biện pháp phát triển năng lực phản biện cho học sinh trong dạy học lịch sử Việt Nam lớp 10 trường THPT thành phố Bắc Ninh	54
2.3.1. Tạo tình huống phản biện	54
2.3.2. Tổ chức cho học sinh trao đổi, thảo luận, tranh biện	63
2.3.3. Sử dụng hệ thống bài tập mang tính gợi mở trong phản biện	70
2.3.4. Đánh giá học sinh theo hướng động viên khích lệ	71
2.4. Thực nghiệm sư phạm	74
2.4.1. Mục đích và đối tượng thực nghiệm	74
2.4.2. Nội dung và phương pháp thực nghiệm	75
2.4.3. Kết quả thực nghiệm.....	76
Tiểu kết chương 2	81
KẾT LUẬN.....	82
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	85
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Viết đầy đủ
DHLS	Dạy học Lịch sử
ĐH	Đại học
GD-ĐT	Giáo dục - Đào tạo
GS	Giáo sư
GV	Giáo viên
HS	Học sinh
NLPB	Năng lực phản biện
Nxb	Nhà xuất bản
TDPB	Tư duy phản biện
THPT	Trung học phổ thông
tr	Trang
VD	Ví dụ

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Kết quả kiểm tra tại lớp thực nghiệm và lớp đối chứng	78
Bảng 2.2. Kết quả trả lời nhanh của học sinh.....	80

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Xu thế tất yếu của giáo dục là đào tạo những con người có khả năng nhạy bén, linh hoạt ứng biến và thuyết phục người khác bằng khả năng tư duy và lập luận của mình. Điều đó có nghĩa phản biện là năng lực quan trọng của mỗi con người trong xu thế hội nhập toàn cầu hiện nay. Ngày nay, nhiều nền giáo dục tiên tiến trên thế giới như Anh, Mỹ đã chú trọng đề cao, tạo điều kiện cho học sinh phát huy tư duy phản biện, thậm chí coi nó như một môn học chính thức. Đối với giáo dục Việt Nam những năm gần đây chúng ta cũng đã chú trọng tới vấn đề này. Trong quy định về tiêu chuẩn đánh giá trường trung học cơ sở, trường trung học phổ thông và trường phổ thông có nhiều cấp học do bộ trưởng GD-ĐT ban hành kèm theo thông tư số 13/2012/TT- BGDĐT, ngày 06/4/2012, chương II, điều 7, mục 2c có nói: “*Hướng dẫn học sinh học tập tích cực, chủ động, sáng tạo và biết phản biện*”[53].

Nghị quyết hội nghị trung ương 8 khóa XI (Nghị quyết số 29- NQ/TW ngày 4/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế) về đổi mới căn bản, toàn diện GD-ĐT đề ra nhiệm vụ “*khắc phục lối truyền thụ áp đặt một chiều, ghi nhớ máy móc. Tập trung cách học cách nghĩ, khuyến khích tự học, tạo cơ sở để người học tự cập nhật và đổi mới tri thức, kỹ năng phát triển năng lực*”[8]. Điều này cho thấy cần tăng cường giáo dục tư duy phản biện cho học sinh trong nhà trường.

Trong các môn khoa học xã hội, Lịch sử là môn học có nhiều ưu thế giúp học sinh phát triển loại tư duy này. Lịch sử là nhận thức của con người về cuộc sống đã diễn ra trong quá khứ với những nguồn sử liệu phong phú và nhận thức lịch sử đa chiều. Có tư duy phản biện, học sinh sẽ học lịch sử với lăng kính phản biện của nhà sử học để tìm ra nhận thức đúng đắn, giúp các em yêu thích, khám phá lịch sử dưới nhãn quan cá nhân. Đồng thời, tư duy phản biện còn giúp các em biết đánh giá các thông tin, vấn đề trong cuộc sống hiện tại để quyết định

hành động đúng đắn nhất. Vì thế, Lịch sử phải là môn học tạo cơ hội cho học sinh phát biểu suy nghĩ, ý kiến của mình về các sự kiện, nhân vật lịch sử, liên hệ quá khứ với cuộc sống đang diễn ra. Lịch sử là quá trình phát triển không ngừng của xã hội loài người từ khi con người và xã hội hình thành cho đến nay. Mỗi sự kiện, hiện tượng lịch sử chỉ xảy ra một lần duy nhất, gắn với một khoảng thời gian, không gian và nhân vật cụ thể. Trong học tập lịch sử, học sinh không thể “*trực tiếp quan sát*” được các sự kiện, hiện tượng mà chỉ có thể “*nhận thức gián tiếp thông qua các tài liệu được lưu lại*”. Đồng thời giáo viên cũng không thể tiến hành các thí nghiệm để dựng lại lịch sử cho học sinh. Chính vì vậy, năng lực phản biện chính là một trong những năng lực quan trọng giúp học sinh từ tư duy của bản thân tiếp cận được với sự thật lịch sử một cách chân thực và khách quan nhất.

Mục tiêu giáo dục hiện nay của chúng ta là đào tạo những con người toàn diện, năng động, sáng tạo trong công việc. Vậy nên việc rèn luyện và phát huy khả năng tư duy phản biện của học sinh cần thiết hơn bao giờ hết vì trang bị cho thế hệ trẻ tư duy phản biện cũng có nghĩa là trang bị cho các em khát vọng đổi mới và khát vọng thành công hơn trong cuộc sống.

Trong Dự thảo chương trình giáo dục môn Lịch sử bậc THPT nêu rõ: “*Môn Lịch sử góp phần quan trọng trong việc giúp học sinh hình thành và phát triển tư duy lịch sử, tư duy hệ thống, tư duy phản biện; giúp học sinh làm chủ kỹ năng khai thác và sử dụng các nguồn sử liệu, nhận thức và trình bày lịch sử trong logic lịch đại và đồng đại, kết nối quá khứ với hiện tại*” [10; tr.3]. Đồng thời “*Chương trình góp phần hình thành và phát triển cho học sinh những năng lực chung (tự chủ và tự học, giao tiếp và hợp tác, giải quyết vấn đề và sáng tạo) trong chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*” [10; tr.6].

Hơn nữa nếu chúng ta muốn học sinh của mình có đủ bản lĩnh, tự tin để tham gia các chương trình đào tạo tiên tiến trên thế giới thì việc rèn luyện năng lực phản biện cho họ ngay từ khi còn ở cấp THPT là điều thiết thực và quan